

1. EDEBİYATIN TARİH VE DİN İLE İLİŞKİSİ

A-EDEBİYAT-TARİH İLİŞKİSİ

Edebiyat Nedir ?

Edebiyat için bir çok tanım yapmak mümkün. En uygun tanımlar şüphesiz şunlardır : Malzemesi dil olan güzel sanat etkinliğidir.

Duygu, düşünce ve hayallerin dil aracılığı ile estetik bir biçimde ifade edilmesi ile oluşan fonetik/işitsel sanattır.

Tarih Nedir?

Yaşanmış olay ve olguları üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra inceleyen, sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde irdeleyen bilim dalıdır.

Uygarlık Tarihi Nedir ?

Bir topluluğun uygarlığının bütün yönleri ile geçmişinden günümüze kadar olan seyri. (seyrini inceleyen bilim dalı)Edebiyat tarihi, medeniyet tarihinin en önemli kısmıdır. Bir milletin uzun asırlar esnasında geçirdiği fikrî ve hissî gelişmeyi belirten bütün kalem ürünlerini inceleme ile onun manevi hayatını, gerçekte olduğu gibi tasvire çalışır.

Edebiyat, toplumun bir kurumu olmasından dolayı, kendisini meydana getiren toplumun diğer kurumlarıyla bağlı ve onlarla ahenklidir. Edebiyat tarihi, bir ulusun yüzyıllarca meydana getirdiği edebî eserleri inceleyerek geçirdiği dönemleri kronolojik bir sıra içinde inceleyen bilim dalıdır. Bir başka deyişle edebiyat tarihi bir toplumun edebiyatının işlediği yolu ve geçirdiği dönemleri anlatan, edebiyat hayatını bütün olarak değerlendiren bir bilim dalıdır.

Edebiyat tarihi, edebî eserlerle o eserleri yaratanları sosyal çevresi ile beraber inceler. Böylece geçmiş dönemlerde yaşayan atalarımızın duygu, düşünce ve sanat anlayışları hakkında bize bilgi aktarır. Bu konuda edebiyat tarihçisi Agâh Sırrı Levent, günümüz edebiyat tarihçisinin görevini şöyle anlatır:

"Bugün gittikçe zenginleşen kültür dünyasında edebiyatın ufku genişlemiş, edebiyat tarihi de ağır görevler yüklenmiştir. Çağdaş edebiyat tarihçisi, şairleri unutulmaktan kurtarmak ya da

eski zevkleri hikâye etmek için eserini yazmıyor. Sadece bilgi vermeyi de yeterli bulmuyor; incelemek, araştırmak, derinlere inmek, insanlığın gidişini, tarihini yazdığı ulusun dünya anlayışını kavrayıcı bir genişlikte yansıtmak istiyor. Edebiyat tarihi bunu yaptığı oranda görevini yapmış sayılır."

Edebiyat tarihi, bir milletin coğrafi çevresini, din, hukuk, ahlâk, iktisat, güzel sanatlar gibi kurumlarını ve siyasi hayatını genel yapısıyla gösteren medeniyet tarihinin ya da genel ve yaygın anlamıyla "tarih" in çerçevesidir.

B-DİN-EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Din; insanların doğaüstü güçlere, kutsal saydıkları türlü varlıklara, tanrılara ya da

Tanrı'ya inanma, tapınma biçiminde katıldıkları gizemsel olgu, din, metafizik problemlere getirdiği çözümler, hayata yüklediği anlam, varlık, bilgi ve ahlak anlayışıyla estetik duyguyu besleyen en önemli kaynaktır.

Edebiyat, bir dönemin, bir toplumun hissiyatını, inançlarını, irfanını, bilgilerini, algılarını, kavrayışını ve estetik dünyasını yansıtan kayna konumundadır. Dolayısı ile dini sistemin bütün etkilerini ele almaktadır. Dinî hayat, edebî dönemleri belirleyen etkenlerden biridir. Edebiyatın dinî hayata, dinî hayatın da edebiyata ve dile etkisi vardır. Din, kendine özgü terminolojisi ile hem özde hem de şekilde (içerik ve dil açısından) edebiyatı etkilemiştir. Örneğin; İslamlaşmayla birlikte edebiyat ve din ilişkisi daha zengin bir mahiyet kazanmıştır. İslamiyet'i kabul eden Türkler edebi eserlerinde bu yeni din ile ilgili bir çok kavrama yer vermişlerdir. Arap ve İran edebiyatından alınan yeni nazım biçimleri kullanılmıştır.

Dörtlük nazım biriminin yanında beyit; hece ölçüsünün yanında aruz ölçüsü de şiirlerde görülmeye başlanmıştır. İlerleyen zamanda İslamiyet etkisi ile Arapça daha da ön plana çıkmış hatta uzun süre medeniyet dili olarak kullanılmıştır. Demek oluyor ki din hem insanı hem de toplumu ve bu iki unsurun ortaya koyduğu her şeyi etkiler. Aynı zamanda din de edebiyattan etkilenmiştir. Edebiyatın ve dilin gücü ile daha etkileyici ifadelerle toplumlara daha hızlı yayılmıştır. Din, dil ile varlığını ve ilkelerini ifade ederek bireye ve topluma ulaşır. Edebiyatı araç olarak kullanır ve bu sayede estetik söylemlerle ilgi çekici hale gelir. Edebiyat ise bireyin ortaya koyduğu bir sanat dalı olduğu için bireyin ve toplumun düşüncesini, kültürünü, dilini, inançlarını yansıtır. Kısaca dini unsurları içerir.

Türk edebiyatının başlangıç devresi nedir?

Türk edebiyatının başlangıcı için belirli bir tarih öne sürmek mümkün değildir. Yalnız edebiyatımızın çok eski zamanlara, tarihin bilinmeyen devirlerine kadar uzandığı kabul edilmektedir. Bu devreye "sözlü edebiyat-destanlar dönemi" denmektedir. Metinler yazıya geçirilmediği veya yazılmış olanları kaybolduğu için, hayli zengin olduğu tahmin edilen bu dönem edebiyatı hakkında çok az şey bilinmektedir.

Dünyanın en eski ve devamlıkavimlerinden biri olan Türkler, tarih boyunca çeşitli nedenlerle geniş coğrafyalara yayılmış, değişik dil ve kültürlerle karşılaşmıştır. Gidilen ve yerleşilen her coğrafya, karşılaşılan her dil ve kültür, Türk dilini ve edebiyatını da az çok etkilemiştir. Asya, Avrupa ve Afrika'ya yayılarak üç yazı dilinde edebî eserler veren Türk edebiyatının ilk dönemlerinde, Avrupa milletleri ve

edebiyatları henüz oluşmamıştı. Eski Yunan ve Latin edebiyatları da, Hunlar zamanında görülmeye başlanmıştır. Tarih boyunca, Türk kültürünü derinden etkileyen ve edebiyata da yansiyarak edebiyatta büyük değişimlere yol açan iki önemli olay vardır: Türklerin X. yüzyıldan itibaren İslam dinini kabul etmeleri. Türklerin XIX. yüzyıldan itibaren Batı uygarlığını benimsemeleri. Değişik coğrafyalarda meydana gelen bu iki olay, Türk edebiyatı tarihinin de akışını değiştirmiş, edebiyatta yeni bir arayış, yeni bir oluş, bir kopuş yaşanmıştır.

Türk Edebiyatının Dönemlere Ayrılmasında Etkili Olan Özellikler:

- ❑ Dil anlayışı
- ❑ Lehçe ve şive farklılıkları
- ❑ Kültürel farklılaşma
- ❑ Dinî hayat
- ❑ Sanat anlayışı
- ❑ Coğrafi değişim

A-İSLAMİYETTEN ÖNCEKİ TÜRK EDEBİYATI

İslamiyet öncesi Türk edebiyatı, başlangıcı kestirilemeyen çok eski bir tarihten başlayarak 11. yüzyıla kadar sürer. Kronolojik sıraya göre varlığı belgelerle kanıtlanan ilk ve en eski dönem, İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı dönemidir. İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatını genel olarak iki ana başlık altında toplanır:

1. Sözlü Edebiyat

Sözlü edebiyat, yazı öncesinde, insanın duygu ve düşüncelerini, beden dili ve müzikle ortaya koyduğu dil ürünleridir. Sözlü edebiyatta, söyleyen ile dinleyen arasında yüksek düzeyde coşkulu bir iletişim gerçekleşir. Bu da söyleyenin belli bir ritim ve ahenkle konuşması, dinleyenin de bu ritmi ve ahengi yakalamasıyla sağlanır. Bu nedenle de sözlü edebiyat dönemi ürünleri ölçülü ve uyaklı parçalardan, yani şiirlerden oluşmuştur. Burada şiirin daha kolay ezberlenmesinin, insan zihninde daha uzun süreli muhafaza edilmesinin de payı vardır.

Sözlü Edebiyat Özellikleri

1. İlk manzumeler yuğ, sığır ve şölen adı verilen dinsel törenlerden doğmuştur.
2. Kahramanlık konuları destanlara, aşk ve doğa konuları koşuklarla aktarılır.
3. Manzumeler ulusal ölçümüz olan hece ölçüsüyle ve sade türkçeyle yazılmıştır
4. Nazım birimi olarak dördlük kullanılmıştır
5. Yarım uyak temel tutulmuştur
6. Anonim olup şiir ve musiki beraberdir
7. Ozanlar ; hekimlik , büyücülük, rahiplik gibi meslekler yapmışlardır. Şaman, Baksi, Kam, Ozan bu görevleri yapanlardır.

Sözlü Edebiyat Dönemindeki Ürünler

*Sav *Sagu *Koşuk *Destan

Sözlü Edebiyat Dönemine Örnekler

Alp Er Tonga öldi mü

İsiz ajun kaldı mu

Ödlek öçin aldı mu

Emdi yürek yırtılır

(SAGU)

Kanıg kan bile yumas.

(SAV)

Yüknüp manga imledi

Közüm yaşın yamladı

Bağrım başın emledi

Elkin bolup ol keçer

(Koşuk)

2. Yazılı Edebiyat

Türkler arasında yazının kullanılmaya başlamasıyla ortaya çıkan döneme "yazılı edebiyat dönemi " denmiştir, Türk edebiyatının bilinen ilk yazılı metinleri, OrhunAnıtları(Göktürk Kitabeleri) dir. Günümüzden 1200 yıl önce oluşturulan bu yazıtlar 1. Bilge Tonyukuk, 2.Kül Tiğın,3. Bilge Kağan Yazıtı olmak üzere üç ana yazıttan oluşur.

Orhun Abidelerinin özellikleri:

- ❑ Bu kitabeler Türk tarihindeki ilk siyasetname örneğidir.
- ❑ Türk edebiyatının ilk yazılı ürünleridir.
- ❑ Günümüzün birçok sözcüğü, ilk haliyle bu yapıtlardadır.
- ❑ Bu yazıtlar, Türk tarihine ışık tutan en önemli belgelerdir.
- ❑ İçinde “Türk” kelimesinin geçtiği ilk metindir.
- ❑ 38 harften oluşan Göktürk alfabesi ile yazılmıştır.
- ❑ Günümüzde Kuzey Doğu Moğolistan’da bulunur.
- ❑ İsveçli tutsak subay Strahlenberg, 1721 yılında keşfetmiştir.
- ❑ Kitabelerin yazarı Yolluğ Tigin’dir. Türk” adının geçtiği ilk yazılı belge ve Türk edebiyatının ilk yazılı örnekleri olan Göktürk abidelerindeki yazılar 1893 yılında Prof. Thomsen ve Radloff tarafından okunmuştur.
- ❑ Orhun Yazıtları’na bu abidelerin sonsuzluğa kadar kalması temennisi ile “Bengü Taşlar" denmiştir.

Uygur Metinleri

Uygur hanlıklarından kalma eserlerdir. Daha çok Buda ve Mani dininin esaslarını anlatan metinlerdir. Bunlar Turfan yöresinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır.

Uygurların kâğıda kitap basma tekniğini bildikleri anlaşılmaktadır. Dönemden kalma birçok hikâyenin yanında “kökünç” denilen bir tür ilkel tiyatro eseri de vardır.

Kalyanamkara Papamkara, Altun Yaruk ve Sekiz Yükmek ,İrk Bitig adlı eserler, Budizm’i anlatan dinî metinlerdir. İrk Bitig adlı eser ise bir fal kitabıdır. Uygurlar bu eserleri 14 harfli Uygur alfabesiyle yazmışlardır.

B-İSLAMİYET ETKİSİNDEKİ TÜRK EDEBİYATI

Türkler VIII. yüzyıldan itibaren Müslümanlığın etkisinde kalmış ancak İslamiyet’in Türkler arasında yayılması X. yüzyılda gerçekleşmiştir. 11. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyılın ortalarına kadar devam eden bu dönem, Türk tarih ve edebiyatının önemli bir devresidir. Bu dönemde çok eser verilmiş, zengin bir edebiyat yaratılmıştır. İslam uygarlığı etkisinde verilen ilk eserler Kutadgu Bilig, Divân-ı Lügati’t-Türk, Atabetü’l-Hakâyık ve Divân-ı Hikmet’tir. Bu dönem “Geçiş Dönemi” olarak da bilinmektedir.

Geçiş Dönemi Eserlerinin Özellikleri

❑ Geçiş dönemi eserlerinde, İslamiyet öncesi Türk edebiyatı gelenekleri ile yeni benimsenen İslam kültürünün edebiyat gelenekleri birlikte kullanılır.

❑ Türk sanatçıları, yeni kültürün edebiyat geleneklerini, Fars (İran) edebiyatından alırlar. Fars edebiyatındaki ölçüyü, biçimleri ve türleri kullanırlar.

❑ İslamiyetle ilgili birtakım dini ve felsefî kavramların yanında, İslamî edebiyatın ortak mecaz, mazmun ve sembolleri de Türk edebiyatına girer.

❑ Arapça, Farsça sözcüklerin de yer aldığı bir dil ortaya çıkar. Böylece başlangıçta Fars edebiyatını kendisine örnek alan Türk edebiyatı, zaman içinde İslamî edebiyatın önemli bir parçası haline gelir.

Geçiş Dönemi Eserlerine Örnekler

KUTADGU BILIG'DEN

könilig özele keser men işig

adırmaz men begsig ya kulsig kişig

Günümüz Türkçesi :Doğruluk üzere keserim işi / Ayırmam, bey ya da kul olsa kişi.

ATABETÜ'L HAKAYIK'TAN

Edip Ahmet adım edep, pend sözüm

Sözüm munda kalur barur bu özüm

Kelür küz, keçer yaz, barur bu ömür

Teketür ömürni bu yazım küzüm

Günümüz Türkçesi :Adım, Edip Ahmet, sözüm edep ve öğüttür. Canım (geçer) gider, sözüm burada kalır. Bahar geçer, güz gelir; bu ömür gider. Yaz, güz! derken ömür tükenir.

Divân-ı Hikmetten

Başım tofrak, cismim tofrak, özüm tofrak

Köydüm yandım, bol'almadım hergiz afak

Hak vaslıga yiter min tip rûhum müştak

Şemnem bolup yir astığa kirdim muna

Günümüz Türkçesi :Başım toprak, cismim toprak, özüm toprak Yandım yakıldım da yine tertemiz olamadım Tanrı'ya

kavuşacağım diyen ruhum özlem içinde Şebnem olup yer altına girdim işte

Divân-ı Lugatî't-Türk'ten ewet bir edattır, "evet" demektir. Üç farklı şekli vardır.

Ewet, Yağma, Toxsı, Kıpçak ve Oğuzlara aittir. Emet, evet, yemet diğer Türklere aittir.

Öğüt öğüt. Şöyle derler:

algı.l öğüt mindi.n ogu.l erdem ti.le

bo.yda ulug bilge bolup bilgi-n üle

Diyor ki: Ey oğlum, benden öğüt al ve terbiyeye talip ol kikavmin büyüğü olasın ve onlara hikmet ve terbiye dağıtasın.

1. TÜRK HALK ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ

- Halk Edebiyatı, sözlü edebiyatın uzantısıdır.
- Halkın yarattığı sözlü eserlerden oluşur.

- Dil, biçim, konular, duyarlıklar bakımından halk kültürüne sıkı sıkıya bağlıdır.

Halkın oluşturduğu ve halk içinde oluşan şiiirlerdir.

- Halkın yaşama biçimini, acılarını, sevinçlerini, hayata bakış tarzını yansıtır.
- Dili konuşma dilidir. Yabancı etkilerden uzaktır.
- İçten bir anlatımı vardır.
- Nazım birimi genellikle dörütlüktür.
- Ritim millî ölçümüz olan hece ölçüsü kullanılır
- Çoğunlukla yarım uyak kullanılır.
- Bu şiiirler genelde saz eşliğinde söylenir.
- Bu şiiir geleneğinde kullanılan belli başlı nazım şekilleri ve türleri şunlardır: Mani, türkü, ninni, tekerleme, destan, ağıt, koşma, semai, varsağı, ilahi, nefes, nutuk, deme vb.
- Şair son dörütlükte takma adını (mahlas) söyler.
- Bu şiiirlerin toplandığı defterlere "cönk" denir.
- Gelenek, usta-çırak ilişkisiyle bugüne kadar gelmiştir.
- Halk şiiiri geleneğinin en güçlü temsilcileri Karacaoğlu, Âşık Seyrani, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu, Yunus Emre,Kaygusuz Abdal, Erzurumlu Emrah, Gevheri'dir.
- Bu geleneğin son dönem temsilcileri arasında Aşık Veysel, Murat Çobanoğlu, Aşık Reyhani,Aşık Şeref Taşlıova veAşık Mahzuni Şerif'in önemli bir yeri vardır.

Ben yanarım ben yanarım

Günahlarıma yanarım

Ben mevlama kul olamadım

Onun için ağlarım

(İlahi -Yunus EMRE)

Uzun ince bir yoldayım

Gidiyorum gündüz gece

Bilmiyorum ne haldayım

Gidiyorum gündüz gece

(Koşma- Aşık Veysel)

2.Divan Edebiyatı

- ❑ 14. yüzyıldan başlayarak medrese eğitimi görmüş şehirli aydınlara seslenen bir edebiyattır.
- ❑ Bu edebiyat geçiş dönemi 11. ve 13. yüzyıllardan sonra, ortak İslamî edebiyatın bir parçası haline gelir.
- ❑ 14. yüzyıldan başlayarak Tanzimat dönemine kadar varlığını yüzyıllarca sürdüren bu edebiyat, kendine özgü bir gelenek yaratmıştır. Şairler şiirlerini “divan” adını verdikleri bir kitapta topladıkları için bu edebiyata “divan edebiyatı” denilmiştir.
- ❑ Bu dönem edebiyatı nazım ağırlıklı olarak gelişmiştir.
- ❑ Şiirde biçim, biçimsel kusursuzluk büyük önem taşımıştır.
- ❑ nazım birimi (nazım birimi olarak genellikle beyit kullanılmıştır.), ölçü (şiirin ölçüsü aruzdur), uyak (genellikle tam ve zengin uyaklar kullanılmıştır.), nazım şekli (gazel, kaside, mesnevi) başlıca nazım şekilleridir.)
- ❑ Bu edebiyatın dili Osmanlıcadır.
- ❑ Divan edebiyatında sanatkârane bir anlatım kullanılır.
- ❑ Divan edebiyatında şiirlere özel bir ad, bir başlık konmaz.
- ❑ Divan şiirinde mazmunlar geniş yer tutar.
- ❑ Divan edebiyatı konu,tema ve türler yönünden belli kalıplar içinde kalmıştır.
- ❑ Çoğunlukla aşk, kadına övgü, din, ahlak, tasavvuf konuları işlenmiştir.
- ❑ Divan edebiyatı geniş halk kesimlerinden kopuk ve soyut bir edebiyattır.

C) BATI ETKİSİNDEKİ TÜRK EDEBİYATI***

19. yüzyıl tarihimizde bir dizi değişimin ve dönüşümün yaşandığı dönem olmuştur. Osmanlı Devleti uygarlaşmanın ve değişimin ilk kesin adımını 1839 yılında "Tanzimat" dediğimiz "düzenlemeler" anlamını taşıyan "Tazminat Fermanı" ile atmıştır. Bu tarihten sonra Batı'ya, özellikle de Fransa'ya giden Türk aydınları Batı dillerini öğrenmiş, bunların eserlerini aslından okuma imkânı bulmuşlardır.

Bu edebiyatları örnek alarak eser vermeye başlamışlar, böylece ülkemizde Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı dönemi başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren siyasî bir hareket olan Tanzimat'ın ilanı ile başlayan ve günümüze kadar etkisi devam eden dönemdir. Bu dönemde edebiyatımız gazete çevresinde gelişen roman, hikâye, makale, deneme, eleştiri gibi birçok yeni türle tanıştı.

Batı uygarlığının etkisinde gelişen Türk edebiyatını beş ana döneme ayırılır

❑ Tanzimat Edebiyatı (I. Dönem (1860 - 1876) II. Dönem (1876 - 1895))

❑ Servetifünun Edebiyatı (Edebiyatıcedide)

❑ Fecriatî Edebiyatı

❑ Millî Edebiyat

❑ Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı

TANZİMAT EDEBİYATI ÖZELLİKLERİ

I. Dönem Tanzimat Edebiyatı (1860-1877) Özellikleri:

1. "Toplum için sanat" anlayışı benimsenmiştir. Sanat, toplumun Batılılaşması için bir araç olarak kullanılmıştır.
2. Eserlerin halkın anlayabileceği sade bir dille yazılması amaçlanmıştır.
3. Divan edebiyatının süslü-sanatlı düz yazısı yerine, belli bir düşünceyi iletmeyi amaçlayan yeni bir düzyazı geliştirilmiştir; ilk kez noktalama işareti kullanılmıştır.
4. Şiirde yeni konular (yurt, ulus, özgürlük, insan hakları...) işlenmiştir. Biçim bakımından Divan edebiyatına bağlılık sürmüştür; gazel, kaside, murabba, terkib-i bend gibi nazım biçimleri kullanılmıştır.
5. Tanzimat sanatçıları, Fransız edebiyatını örnek almışlar; klasisizmin ve romantizmin etkisinde kalmışlardır. *Klasizm (Şinasi, Ahmet Vefik Paşa), romantizm (Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi)
6. İlk örnekleri bu dönemde görülen roman, teknik yönden zayıf ve kusurludur. Romanlarda Batılılaşmanın yanlış anlaşılması, aile sarsıntıları, köle ticareti gibi konular işlenmiştir.
7. Tanzimat tiyatrosu, sahne dili ve tekniği açısından başarılıdır. Tiyatro, halkı eğitmek için bir okul gibi düşünülmüştür.
8. Tanzimat edebiyatı, batı etkisindeki Türk Edebiyatı'nın ilk durağı olmasından ötürü, Batı edebiyatı türlerinin ilk örnekleri bu dönemde verilmiştir. Bu dönem edebiyatı bir ilkler edebiyatıdır.

II. Dönem Tanzimat Edebiyatı (1877-1895) Özellikleri:

Bu dönemin, 1. Meşrutiyet Meclisi'nin 1877'de, Osmanlı- Rus savaşı gerekçe gösterilerek kapatılmasıyla başlayan baskıcı yönetimi vardır. Bu durum sanat ve edebiyatı da etkilemiştir.

1. Bu dönemde toplum sorunlarından uzaklaşmış, 'sanat için sanat' ilkesi benimsenmiştir.
2. Dilde sadeleşme çabası bırakılmıştır. Dil oldukça ağırlaştırılmıştır.
3. Batı edebiyatı türlerinde ürünler verilmiş, sanatçılar daha da ustalaşmıştır.
4. Şiirin konusu genişletilmiş, bireysel konulara dönüşmüştür. Ayrıca biçimsel yenilikler getirilmiştir. Recaizâde Mahmut Ekrem, özellikle Abdülhak Hamit'in eserlerinde bu açıkça görülmektedir.
5. Romanda realizmin etkisi görülmüş, ilk realist roman bu dönemde yazılmıştır. Realizm ve natüralizm baskın akımlar olarak göze çarpar.
6. Tiyatro önemini yitirmiş, sahne dil ve tekniği açısından başarısız eserler yazılmış. Tiyatro eserleri oynanmak için değil okunmak için yazılmıştır.

SERVETİFÜNUN EDEBİYATININ ÖZELLİKLERİ

1. Tanzimat'ın I. kuşak şair ve yazarlarının, edebiyatı, toplumu eğitme ve bilinçlendirme aracı olarak görmelerine karşılık, Edebiyat-ı Cedideciler, sanat yapmayı ve güzelliği yansıtmayı amaçlamışlardır.
2. Tanzimat'ın ilk dönemindeki eserlerde toplumsal konulara ağırlık verilmesine karşılık Edebiyat-ı Cedide topluluğunda ağırlıklı olarak bireysel temalar işlenmiştir.
3. Edebiyat-ı Cedide yazar ve şairleri, hem dönemin toplumsal/siyasal koşulları, hem de mizaçları gereği, içe kapanık, karamsar, gerçeklerden kaçıp hayale sığınmaya eğilimli şahsiyetlerdir. Bu nedenle olsa gerek, eserlerinde hayal-gerçek çatışmasına ve karamsar duygulara sıkça rastlanır.
4. Roman ve hikâyede, Tanzimat döneminde görülen, anlatıcının araya girip okurla sohbet etmesi, bilgiler aktarması, gerçeği zorlayan tesadüfler ve kişilerin idealize edilmesi gibi kusurlar, Edebiyat-ı Cedide romanında oldukça azalmış, olay örgüsü, karakterlerin canlandırılması ve çevre tasvirleri bakımından, daha sağlam, daha gerçekçi ve Batı tarzına uygun eserler kaleme alınmıştır.
5. Şiirde daha çok parnasyenlerin, romanda ise, kısmen romantiklerin; ancak daha çok realistlerin etkisi altında kalmışlardır. Şiirde Tevfik Fikret; Alfred de Musset, François Coppée ve Sully Prudhomme'dan, romanda ise Halit Ziya ve Mehmet Rauf; Stendhal, Balzac, Goncourt Kardeşler ve Paul Bourget'den etkilenmiştir.
6. Tanzimat döneminde, özellikle şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın başlattığı, dilde sadeleşme hareketi, Edebiyat-ı Cedide ile kesintiye uğramış, Servet-i Fünûn yazarları, eserlerinde Tanzimat kuşağına göre daha soyut ve ağır bir dil kullanmışlardır.

7. Eserlerinde, "sâat-ı semenfâm (yasemin kokulu saatler), havf-i siyâh (siyah korku), ûd-ı mükevkeb (yıldızlı ud), nây-ı zümürüd (zümürüt ney), leyâl-i girîzân (kaçıcı geceler)" gibi alışılmamış yeni tamlama ve imgelere yer vermişlerdir.

8. Eserlerinde "ki ve evet" gibi edatlarla, "oh, of, ey, âh" gibi aşırı duygusallık ifade eden ünlemleri sıkça kullanmışlardır.

9. Şiirde aruzu ustalıklı kullanmışlardır.

10. Kafiye için değil, kulak için olduğu anlayışını benimsemişler; bu anlayışa uygun olarak yazılışları farklı, sesleri aynı olan harflerle kafiye yapmışlardır.

11. Kimi kez bir paragraf, hatta bir sayfa süren, uzun cümleler kurmuşlardır. Özellikle HalitZiya'nın romanlarında bu uzun cümleler dikkati çeker.

12. Divan şiirinde cümlenin ve anlamın bir dize veya beyit içinde tamamlanmasına karşılık, Edebiyat-ı Cedide şiirinde, cümlenin ve anlamın bir dizenin ortasında başladığı veya bittiği görülür; hatta 7-8 dizeye kadar yayılan

cümlelere rastlanır. Buna anjambman denir. Böylece şiir, bu dönemde giderek düzyazıya yaklaşmıştır.

13. Sone ve terzarima gibi batı edebiyatına özgü nazım biçimleri kullanılmıştır.

14. Divan edebiyatındaki müstezat nazım biçimini, farklı vezinler kullanarak şiire uygulamışlar; serbest tarzda müstezatlar kaleme almışlardır.

Fecr-i Ati edebiyatı Genel Özellikleri

☐ Fecr-i Ati edebiyatı, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Servet-i Fünûn dergisinde yayımlanan bir bildiriyle başlar.

☐ Edebiyatımızda ilk edebi bildiri (manifesto/ beyanname) yayımlayan ilk edebî topluluktur.

☐ -Servet-i Fünûn edebiyatına tepki olarak doğmuştur.

☐ "Sanat şahsi ve muhteremdir." (Sanat kişisel ve saygıya değerdir) görüşüne bağlıdır.

☐ "Edebiyat ciddi ve önemli bir iştir, bunun halka anlatılması lazımdır." Görüşüne sahiptirler.

☐ Batıdaki benzerleri gibi dil, edebiyat ve sanatın gelişmesine, ilerlemesine hizmet etmek; gençleri bir araya getirmek; seviyeli fikir münakaşalarıyla halkı aydınlatmak; değerli ve önemli yabancı eserleri Türkçeye kazandırmak; Batıdaki benzer topluluklarla temas kurmak, böylece Türk edebiyatını Batı edebiyatına yaklaştırmak, Batı edebiyatını Türk edebiyatına tanıtmak amacındadırlar.

☐ Servet-i Fünûn'a bir tepki olarak ortaya çıkmasına rağmen, şiir sahasında bu edebiyatın özelliklerini sürdürürler.

☐ Şiirlerinde işledikleri başlıca temalar tabiat ve aşktır.

☐ Tabiat tasvirleri gerçekten uzak ve subjektiftir.

☐ Dil bakımından Servet-i Fünûn'un devamıdır. Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarla dolu, günlük dilden uzak ve kapalı bir şiir dili oluşturmuşlardır.

☐ Aruz veznini kullanarak serbest müstezat türünü daha da geliştirmişlerdir.

❑ Fecr-i Aticiler tiyatro ile yakından ilgilenmişlerdir.

❑ Şiirde özellikle Sembolizmin etkisi söz konusudur.

❑ Belli bir sanat anlayışında, belli değer ölçüleri etrafında birleşmeyi değil, ferdi hürriyeti ve bunun sonucu olarak da çeşitliliği savundukları için kısa sürede dağılmışlardır.

❑ Dağılmalarında özellikle Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'in çıkardıkları Genç Kalemler dergisi etkilidir. Yani Milli Edebiyat hareketinin başlaması Fecr-i Ati'yi bitirir.

❑ Fecr-i Ati, Edebiyat-ı Cedide ile Milli Edebiyat arasında bir köprü görevi görür.

❑ -Fecr-i Ati'nin en önemli temsilcisi Ahmet Haşim'dir.

.Milli Edebiyat Döneminin Genel Özellikleri

❑ Milli Edebiyat sanatçıları Batıyı körü körüne taklit etmeye karşı çıkmıştır; ancak edebiyatta Batılı türler olan makale, fıkra, roman, hikaye... gibi türleri kullanmayı yanlış görmemişlerdir.

❑ Milli Edebiyatın getirdiği en önemli yenilik Yeni Lisan hareketini başlatarak dilde o döneme kadar değişik zamanlarda hedeflenen; ancak başarısız olan sadeleşme hareketini başarmak olmuştur. Bu dönem sanatçıları, konuşma diliyle edebiyat yapmışlardır.

❑ Sanatçılar, kendilerine kaynak olarak kendi öz kültürlerini görmüşler ve milli öğelerden beslenmişlerdir. Bu dönemde yaşanan Milli Mücadele de dönemin değişik eserlerinde işlenmiştir.

❑ Yoksulluk, aile hayatı, ahlaki çöküntü... gibi toplumsal konular işlenmiş, sanatçılar o dönemde yaşanan sosyal sorunları

eserlerine taşımıştır.

❑ Daha önceki dönemlerde yüzeysel işlenen Anadolu ve Anadolu halkı bu dönem sanatçılarının birçok eserinde işlenmiştir.

❑ Eserlerinde işledikleri temayı, gerçekçi bir biçimde ele almak isteyen sanatçılar, gözleme önem vermiş ve eserlerinde gözleme

topladıkları bilgileri kullanmışlardır.

❑ Eserlerde her kesimden insanın sorunları dile getirilmiş, Servetifünun Edebiyatında yapılan “sadece aydın insanların dertlerini anlatma” geleneğinden kaçınılmıştır.

❑ Bu dönem edebiyatı toplumsal özellik göstermiş, sanatçılar hem dönemine ayna tutmuş hem de yaşanan toplumsal sorunlara çözüm yolları gösterilmiştir.

❑ Batı taklitçiliğinden kaçınarak, milli konulara yönelme, yeni ve milli bir edebiyat ortaya koyma amacı güdülmüştür.

❑ Türk kültürü ve tarihi el değmemiş bir hazine olarak kabul edilmiştir.

❑ Dil birliğini, ulus-devlet anlayışının temeli olarak gören Milli Edebiyatçılar Türkçeyi bilim ve sanat dili haline getirme, dil bilinci yoluyla milli bilinç oluşturma, halk kültürüne yönelme ve halkı eğitme gibi amaçlarına ulaşmak için dilde sadeleşmeye gitmişlerdir.

❑ Sade bir dili savunmuşlar, dilde karşılığı bulunan ve dilimize fazla oturmayan Arapça ve Farsça sözcükler kullanılmamıştır.

❑ “Toplum için sanat” anlayışı çerçevesinde eserler ortaya konmuştur.

❑ Halkın yaşamı ve sorunlarının yanı sıra bireysel konular da işlenmiştir.

❑ Mizahi üslup önemsenmiş, mizah ve hiciv türünde eserler de verilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının genel özellikleri

❑ Yazı diliyle konuşma dili arasındaki fark ortadan kalkmış, dildeki sadeleşme çalışmaları sürmüştür.

❑ Edebiyatımız bu dönemde toplumcu bir karakter kazanmış, gerçekçi bir anlayış hedeflenmiştir.

❑ Aruz ölçüsünün yerini hece ölçüsü almış, şiirlerde de günlük konuşma dili kullanılmıştır. Şiirin biçimce daha da serbestleşmesi sağlanmıştır.

❑ Şiir, roman, hikâye, tiyatro ve öğretici metin türlerinde önemli gelişmeler olmuştur.

❑ Cumhuriyetin kuruluşuyla 1940 (İkinci Dünya Savaşı) yılları arasında

eser veren şair ve yazarlar genellikle daha önceki Milli Edebiyat akımının etkisinde tam anlamıyla ‘yerli’ ve ‘halka doğru’; veya Batı’nın, özellikle Fransız edebiyatının etkisinde kişisel yollarında yürümüşlerdir.

❑ Cumhuriyet edebiyatının temelinde İstiklal Savaşı ve Atatürk devrimleri vardır. Şiirler, romanlar, hikâyeler bu iki konu ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılıdır. Milli duygu ve heyecan geliştirmeye yönelik bu çabalar Milli edebiyatın bir devamı niteliğindedir.

❑ Milli edebiyatla başlayan halka inme, Anadolu’yu tanıma çabası bu dönemin edebiyatında ana ilkelerden olmuş, Türk halkının her kesimi edebiyata girmiştir. Artık edebiyat İstanbul’un sınırlarını tamamen aşmıştır.

❑ Yeni kurulan devlet ile yapılan bazı devrimleri halka tanıtmak ve benimsetmek görevi Cumhuriyet dönemi sanatçılara düşmüştü. Sanatçı, siyaset ile halk arasında bir köprü olmuş, devrimleri yorumlamış, açıklamış ve savunmuştur.

❑ Yeni dil ve eski dil tartışmaları Cumhuriyet ile noktalanmış, siyasi güç, olayı tekeline almış ve Türk Dil Kurumu'nu kurarak dilde geri dönülmez bir yenileşmeye yoluna gidilmiştir. Ancak bazen çok aşırıya gidilerek halkın anlayamadığı kelimeler dile konularak Türkçe yabancı bir dil haline gelmiştir.

❑ Cumhuriyet'ten önce sadece sempati duyulan Türk Halk sanatları ve folkloru ön plana alınmış, öncekilerin küçümsediği Karacaoğlan'ın, Yunus'un tarzı örnek alınmıştır. Artık harf benzerliği de kurulan Batı edebiyatı daha yakından takip edilmiştir. Türk edebiyatı, batı edebiyatının yeniliklerini, akımlarını uygulamaya başlamıştır.

Tanzimat Dönemi Örnekleri

Ne efsunkâr imişsin ah ey didâr-ı hürriyet.

Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten.

(Namık Kemal)

Eyvâh! .. Ne yer, ne yâr kaldı,

Gönlüm dolu âh ü zâr kaldı.

Şimdi buradaydı gitti elden,

Gitti ebede gelip ezelden.

(Abdülhak Hamit Tarhan)

Servetifünun Dönemi Örnekleri

Örtün, evet, ey felâket sahnesi... Örtün artık ey şehir;Örtün, ve sonsuz uyu, ey dünyanın koca kahpesi!

Tevfik Fikret

Fecriati Dönemi Örnekleri

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden

Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak

Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak

(Ahmet Haşim)

Milli Edebiyat Dönemi Örnekleri

"ben bir türküm, dinim, cinsim uludur.

sinem, özüm ateş ile doludur.

insan olan vatanının kuludur.

türk evladı evde durmaz, giderim."

(Mehmet Emin Yurdakul)

Cumhuriyet Dönemi Örnekleri

Ne atom bombası.

Ne Londra Konferansı.

Bir elinde cımbız,

Bir elinde ayna,

Umurunda mı dünya!

(Orhan Veli Kanık)

Tahta heykeller arasında

denizin yavrusu kocaman

Kan görüyorum taş görüyorum

bütün heykeller arasında

karabasan ılık acemi

- uykusuzluğun sütlü inciri -

kovanlara sızıyor

Annem çok küçükken öldü

beni öp sonra doğur beni

(Cemal Süreya)

3-TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ

1. Altay Çağı:

Türkçe bu çağda henüz ayrı bir dil özelliği kazanmamıştır. Moğolca ve diğer akraba diller ile birlikte Ana Altayca içinde yer almaktadır.

2. En Eski Türkçe Çağı:

Türkçenin bu çağda Ana-Altaycadan ayrıldığı düşünülmektedir. Türk, Moğol, Mançu-Tunguz, Kore ve Japon dillerinin bu devrede ortaya çıktığı kabul edilir.

3. İlk Türkçe Çağı:

Bu devrede Türkçe artık gelişmiş bir dil olarak kendini göstermiş, diğer akraba dillerden tamamen ayrı bir dil olmuştur. Hun Türkçesi bu çağda oluşmuştur.

4. Eski Türkçe Devresi (Başlangıçtan 11. yy. kadar olan dönem)Bu dönemin bilinen ilk yazılı ürünleri 7. yüzyılın ortalarında başlayarak Yenisey, Orhun ve Talas bölgelerine dikilmiş

taş anıtlar, mezar taşları ve diğer yazıtlardır. Bu dile Köktürkçe, bu en eski Türk yazısına da Köktürk (Göktürk) yazısı denir. Bu devrenin bilinen ilk yazılı eserleri 8. yüzyılda Orhun Nehri kıyısına dikilmiş olan Göktürk (Orhun) Yazıtlarıdır. 8. yüzyıl sonlarına doğru Uygur Türkleri, Uygur Yazısı ile daha geniş ve sürekli bir yazı dili meydana getirmişlerdir. Eski Türkçe

devresi kendi içinde iki kola ayrılır.

– Göktürkçe: Türk dilinin ses yapısıyla en iyi örtüşen alfabe Göktürk alfabesidir. Bu alfabe 38 harften meydana gelir. Bu harflerin 4 tanesi ünlü, 34 tanesi ünsüz işaretlerden oluşur. Türklerin yazılı ilk ürünleri bu alfabeye oluşturulan Göktürk Yazıtlarıdır.

– Uygurca: Göktürk devletinin 744 tarihinde yıkılmasıyla onun yerine geçen Uygur egemenliği dönemi, kültürel etkinlikler ve gelişmeler yönünden Türk tarihinin en parlak ve dikkate değer dönemini oluşturur. Çin, Hint ve İran kültürlerinin etkisiyle Uygurlar, Göktürk alfabesini bırakarak Uygur alfabesini düzenlemişlerdir. Uygur alfabesi "Sogd" kökenli olup bazı değişikliklerle Türkçeye uygulanmıştır. Bu alfabenin ne zaman kullanılmaya başlandığı kesin olarak bilinmemekle beraber, bu yazıyı kullanarak yaratılan ilk eserlerin 9. yüzyıl sonlarına ait oldukları saptanmıştır. Bu alfabe 14 harften oluşmuştur. Türkçenin seslerini tam olarak yansıtamamaktadır. Bu alfabeye yazılan

en önemli eserler "Kalyanamkara Papamkara ", "Altun Yaruk", "Irk Bitig" ve "Sekiz Yükmek"tir. Mani-Buda dinini kabul eden Uygurların yazılı ürünleri dinsel içeriklidir.

5. Orta Türkçe Devresi:

Bu dönemde Türk dili ve Türk kültüründe büyük değişimler yaşanmıştır. Türkler 10. yüzyılda İslamiyeti resmen kabul etmiş, yazı dili olarak Arap alfabesinin kullanımına geçilmiştir. İslam dinini kabul eden ilk Türk devleti Karahanlılardır. 11. yüzyıl da yeni yazı dillerinin meydana geldiği bir dönemdir. Türkler arasında bir yandan Eski Türkçe devresindeki yazı dilinin ve bunun son aşaması olan Uygur Türkçesi kullanılırken, diğer yandan Hakaniye Türkçesi olarak da adlandırılan Karahanlı Türkçesi ve Doğu Türkçesi ile yazı dili oluşturulmuştur. Doğu Türkçesi (Kırgızca, Kazakça, Özbekçe), Batı Türkçesi (Eski Anadolu, Osmanlı, Türkiye Türkçesi) ve Kuzey Türkçeleri (Kıpçakça) olarak 13. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlayan yeni yazı dili devresi ile Eski Türkçe devresi

arasındaki bu döneme, Orta Türkçe ya da geçiş dönemi denmektedir. İslamiyetten sonraki Türk edebiyatının ilk eseri Yusuf Has Hacıp'in yazdığı "Kutadgu Bilig"dir.

Kimi dil bilimciler "Orta Türkçe" şeklinde dönemsel bir sınıflandırma yapmamakta ve "Eski Türkçe"den sonra "Yeni Türkçe" dönemini başlatmakta ve Harezmi Türkçesini de bu dönemdeki ayrışmada yeni bir kol olan "Doğu Türkçesi"nin ilk aşaması kabul etmektedir. (MEB 10.sınıf Edebiyat kitabında da bu şekilde sınıflandırılır.)

11. yüzyılda yazılmış eserlerden biri de Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it

Türk adlı yapıtıdır. "Türk dillerinin sözlüğü" anlamına gelen bu eser kapsamlı bir sözlüktür. Divan-ı Hikmet (12. yüzyıl) Ahmet Yesevi'nin söylediği "hikmet" adı verilen şiirler bir araya getiren, Türk tasavvuf edebiyatının bilinen en eski örneklerini içeren kitabıdır. 12. yüzyılın başında yaratılan Atabet-ül Hakayık, Edip Ahmet tarafından yazılmıştır. Öğretici yönü ağır basan dini-ahlaki bir eserdir.

6. Yeni Türkçe Devresi

Bu devre 13. yüzyıldan, 20. yüzyıla kadar olan zaman dilimini kapsar. 13. yüzyılın sonlarına doğru Doğu ve Batı Türkleri arasında yeni ve birbirinden farklı iki yazı dili oluşmuştur:

a. Kuzey-Doğu Türkçesi: Eski Türkçenin ve Karahanlı Türkçesinin bir devamı olarak kendini göstermiştir. Kısaca Orta Asya'daki Türklerin ortak dili Doğu Türkçesidir. Doğu Türkçesinin bir de Kuzey kolu bulunmaktadır, 15. yüzyıla kadar devam etmiş bu dile Kıpçakça denir. Kıpçak Türkçesi daha çok Kuzey Afrika'da ve Mısır'da kullanılmış, daha sonra Oğuz Türkçesi ile birleşmiştir. Eski Türkçenin devamı durumunda olan Doğu Türkçesi 15. Yüzyıldan itibaren Çağatay Türkçesi olarak adlandırılmıştır.

KIPÇAK TÜRKÇESİ: Yeni Türkçe döneminin yazı dillerindendir. XII. yüzyıl ve XV. yüzyıllar arasında Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzey kesiminde gelişen Türk yazı dilleri Kıpçak Türkçesine dayanmaktadır. Onun için Kuzeybatı Türkçesine Kıpçak Türkçesi de

denilmektedir. Kıpçaklar savaşçı güç ve köle olarak Mısır'a (Memlûkler) ve Ön Asya'ya da yayıldılar. Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçak Türklerinden kalan tek eser Codex Cumanicus'dur. Bu eser 14. yüzyılda İtalyanlar ve Almanlar tarafından derlenmiş iki bölümlük bir eserdir. Eserin yazarı, yazıldığı yer ve zaman belli değildir. İki defterden oluşan eserin 1.kısımına "İtalyan Bölümü", 2. kısma "Alman Bölümü" denilmektedir.

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ:Karahanlı (Hakaniye) ve Harezmi-Altınorda Türkçelerinin devamıdır. XIII. ve XV. yüzyıllarda gelişme gösteren ve Timurîlar döneminde İslam medeniyetinin tesiri altında zengin bir edebiyat meydana getiren Türk yazı diline Çağatay Türkçesi (Doğu Türkçesi) adı verilmektedir. Bu dilin en önemli ismi Ali Şir Nevaî'dir. Muhakemetü'l Lûgateyn adlı eserinde Türkçenin Farsça kadar yetkin ve zengin bir dil olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca ilk şairler tezkiresi olan Mecalisü'n Nefais de onun eseridir. Nevaî'den sonra XVI. yy.da BabürŞah bu dilin yetkin yazarları arasındadır. Babürname adlı eseri edebiyatımızdaki ilk anı olma özelliğini taşır. XVII. yüzyılda ise Ebu'l Gazi Bahadır Han'ın Şecere-i Türkî adlı eseri anılmalıdır.

XX. yüzyıla gelindiğinde Çağatayca yerini Özbekçeye bırakır

b. Batı Türkçesi: Güney-Batı Türkçesi olarak da anılır. XII. yüzyıl sonlarıyla XIII. yüzyıl başlarından günümüze kadar Anadolu, Kuzey Azerbaycan, Güney Azerbaycan, Irak, Suriye, Adalar, Rumeli ve Kuzey Afrika'da kullanılan Türkçedir. Batı Türkçesinin ana kolunu Türkiye Türkçesi oluşturmaktadır.

Türkiye Türkçesi kendi içinde üç devreye ayrılır:

1. Eski Anadolu Türkçesi
2. Osmanlı Türkçesi
3. Bugünkü Türkiye Türkçesi

1-Eski Anadolu Türkçesi: Batı Türkçesinin ilk dönemidir. 13. ve 15. yüzyıllar arasındaki dönemdir. Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve ilk Osmanlıların yazı dilidir. Eski Anadolu Türkçesinde Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalar henüz çok fazla sayıda yer almaz. Eski Anadolu Türkçesi dil yapısı bakımından Eski Türkçeye ait şekil ve sözcükleri devam ettirmekle birlikte, Oğuz lehçesinin ve ağızlarının da yer almasıyla oluşmuştur. Bu yüzden durulmuş ve standartlaşmış bir yazı dili değildir.Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış başlıca eserler şunlardır:Yunus Emre "Divan"

Sultan Veled "Türkçe Manzumeler"

Ahmet Fakih "Çarhname"

Şeyyad Hamza "Yusuf ve Züleyha"

Aşık Paşa "Garipnâme"

Şeyhi "Harname"

Mercimek Ahmet "Kabusname"

"Dede Korkut Hikâyeleri"

2-Osmanlı Türkçesi: Batı Türkçesinin ikinci devresidir. 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan zaman dilimini kapsar.

Bu dönemde Eski Anadolu Türkçesinin izleri yavaş yavaş silinmiştir. Azeri Türkçesi bu dönemde ayrılır. Arap ve Fars dillerinin etkisi iyice artmıştır.Osmanlı Türkçesi ile yazılmış önemli eserlerden birkaçı:

XVI. yüzyıl

- Baki "Divan"
- Fuzulî "Şikayetname", "Leyla ve Mecnun"

XVII. yüzyıl

- Nefi "Siham-ı Kaza"
- Nabi "Hayriye", "Hayrabad"
- Katip Çelebi "Cihannüma", " Keşfü'z Zünun"

XVIII. yüzyıl

- Nedim "Divan"
- Şeyh Galip " Hüsn ü Aşk"

3-Türkiye Türkçesi: İkinci Meşrutiyet'ten (1908) başlayıp günümüze kadar olan dönemdir. Milli edebiyat hareketinin etkisiyle dildeki Arapça, Farsça tamlama ve sözcük sayısı bu dönemde azalmış; halkın kullandığı konuşma dili, yazı dili haline getirilmiştir. İstanbul Türkçesinin ensaf ve en güzel dil olduğu kanaati bu dönemde yaygınlık kazanmıştır.

Bu yeni Türkçe, Türkçülük ve milliyetçilik düşüncesinin bir ürünü olmuş, konuşma dilinden yeni bir yazı dili oluşturulmuştur.

Milli edebiyatçıların başlattığı bu hareket kısa sürede Türk dilinin sadeleşmesini sağlamış ve konuşma diliyle yazı dili arasındaki uçurumu ortadan kaldırmıştır.

Daha sora yeni alfabenin kabulü ve Atatürk'ün teşvikleriyle dildekisadeleşme ve yerlileşme çalışmaları sağlam temellere oturtulmuştur.

7. Modern Türkçe Devresi

Bu devre 20. yüzyılı ve günümüzü kapsamaktadır. Türkiye Türkçesi,Özbek Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Kazak Türkçesi günümüzünönemli yazı dillerini oluşturmaktadır.Türkler tarih boyunca Kök Türk, Uygur, Arap, Kiril ve Latin alfabelerini kullanmışlardır. Türklerin yazıya geçmeden önceki dönemle ilgili bilgilere sözlü edebiyat ürünlerinden ulaşılır.Bu ürünler tarih öncesi devirlerden kulaktan kulağa , dilden dile aktarılarak yazılı edebiyat dönemine kadar ulaşmıştır. Destanlar,efsaneler,sagular,savlar bunlara en iyi örnektir.

TÜRKLERİN TARİH BOYUNCA KULLANDIĞI ALFABELER:

*Tarih boyunca birçok devlet kuran ve uygarlık haline gelen Türk devletleri yaşadığı dönemler boyunca farklı alfabeler kullanmışlardır.

*Tarihin ilerlemesiyle birlikte konuşulan dile uygun harfler ve yazılar değişmiş, bazı dönemler alfabelerde alıntılar yapılmıştır.

*Türklerin tarih boyunca kullandığı alfabeler içerisinde yalnızca ikisi Türk devletlerinin kendi oluşturmuş oldukları alfabelerdir.

*Farklı alfabelerin kullanılmasıyla kültürel etkileşimler yaşanmış ve değişimler meydana gelmiştir.

1) Göktürk (Kök Türk) Alfabeti:

*Türklerin kullandığı alfabeler arasında ilk olanı Göktürk (Kök Türk / Orhun) alfabetidir.

*Metinleri isim olarak Göktürk veya Orhun olarak adlandırılır.

*Türklerin ilk milli alfabetidir.

*Sadece Türkler tarafından kullanılmıştır.

*Bu alfabeyi Hunlar, Göktürkler ve Türk kavimler kullanmış, eklemelerde bulunmuşlardır.

*Yabancı etkilere uzak bir alfabadir.

*Göktürk alfabeti 38 harften meydana gelmektedir.

*Bunlardan 4'ü ünlü, 31'i ünsüz ve 3'ü çift ünsüz sesler için kullanılır.

*Ünlüler için kullanılan harflerin her biri ikişer ünlüyü karşılamaktadır.

*Dördü sesli olup, sekiz sesi karşılar, geri kalan harfler sessiz harf statüsündedir.

*Büyük ve küçük harf yoktur.

*Sağdan sola doğru yazılır ve bu şekilde okunur.

*Orhun Yazıtları Göktürk alfabeti ile yazılmıştır. *Yenisey Yazıtları da Göktürk alfabeti ile yazılmıştır.

*Noktalama işareti olarak sadece “:” kullanılmıştır. *İslamiyet’ten sonra kullanılmamıştır.

*Aynı Türkçedeki gibi hece sistemi üzerine kurulmuş sondan eklemeli bir dildir.

Yeni Türk harfleriyle:

Üze Tengri basmasar, asra yir telinmeser, Türk budun, ilingin törüngin kim artatı?

Günümüz Türkçesiyle:

Türk ulusu! Üstten gök çökmese, alttan yer delinmese (senin) ilini, töreni kim bozabilir?

2) Uygur Alfabesi:

*Türklerin kullandığı alfabeler arasında ikinci olarak kullanılan alfabe Uygur alfabesidir.

*Göktürklerden sonra kurulan Uygurlar tarafından adlandırılmıştır.

*18 adet işaretten, sembolden meydana gelmiştir.

*4 sesli harf yer alır.

*Sağdan sola ve harfler birbirine bitişik olacak şekilde yazılır.

*Yalnızca "Z" harfi ayrı yazılır.

*Uygur alfabesi Soğd kökenlidir ve Uygurlar tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

*İslamiyet'ten önce ve sonra kullanılmıştır.

*İslamiyet'ten sonra Türkistan ve Kırım'da bulunan Türk devletleri Uygur alfabesini kullanmaya devam etmişlerdir.

*Timur İmparatorluğu ve ona ait diğer devletler Uygur alfabesini kullanmıştır.

*Bu alfabe ile edebiyat, sanat, din ve hukuk alanlarında birçok eser yazılmıştır.

Yeni Türk harfleriyle:

Ata bir, ana bir uyalar bu halk

Tefavütleri yok öte öttise...

Günümüz Türkçesiyle:

Bu ulus aynı ana babadandır, bireyleri eşittir; birinin ileri geçmesi üstünlük sayılmaz

3) Arap-İslam Alfabesi:

*Türkler, Talas Savaşı'ndan sonra kitleler halinde İslamiyet'i benimsemeye başlamıştır.

*Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra dile dini kavramlar hızla girmeye başlamıştır.

*Bu dini kavramların telaffuzu ve doğru yazılışı hususunda ayrılıkları önlemek için Arap alfabesine geçilmiştir.

*Arap Alfabesi 28 harften oluşmaktadır.

*Türkçe'nin ses özelliklerini tam karşılamadığı için dilimize uygun eklemeler yapılarak 31/36 harfle kullanılmıştır.

*Arap alfabesinde bulunmayan ç, p, j gibi sesleri karşılayan harfler eklenmiştir.

*Sağdan sola yazılır.

*Ünlü sesler kelimelerde gerekmedikçe gösterilmemiştir.

*Ünsüz harflerin özelliklerine göre ünlü sesler telaffuz edilmektedir.

*Kur'an-ı Kerim ve bazı gramer kitapları hareke kullanılarak yazılmıştır.

*Arap alfabesinde küçük-büyük harf kullanımı ve noktalama kuralları yoktur.

*Arap alfabesinin kullanımı Karahanlı döneminden, 1 Kasım 1928'e kadar sürmüştür.

*Osmanlı döneminde Arapça, Farsça ve Türkçe'nin karışımından oluşan Osmanlıca ile birlikte bir bütün oluşturmuştur.

*1928 yılında yapılan harf inkılabı ile kullanımı sona ermiştir.

*Bu alfabe ile Türk-İslam tarihinde önemli eserler verilmiştir.

*Arap alfabesinin bizdeki ilk önemli ürünleri: Kutadgu Bilig, Divanü lügati't-Türk ve Atabetü'l-Hakayık'tır.

*Bunlardan Kutadgu Bilig ile Atabetü'l-Hakayık Uygur alfabesiyle de yazılmıştır.

4) Kiril Alfabesi:

*Türklerin Kiril alfabesine geçişi Rusya topraklarında gerçekleşmiştir.

*Yunan alfabesinden geliştirilen bu Rus alfabesi, zorla kabul ettirilmiş bir alfabedir.

*Ruslar, sınırları içindeki Türklerin birlik olmasını engellemek amacıyla, "tek alfabe" yasağı koyarak farklı semboller ve şekillerle dolu alfabeler hazırlamıştır.

*Türkler arasında 20 çeşit Kiril alfabesi kullanılmıştır.

*Kiril Alfabesi Türklerin kullandığı alfabeler arasında en çok sesli harf barındıran alfabedir.

*38 harften oluşan alfabenin 11'i sesli harftir.

*Soldan sağa doğru yazılır.

*Halen bugün bazı Türk toplulukları Kiril alfabesini kullanmaktadır.

5) Latin Alfabesi:

*Türklerin kullandığı alfabeler arasında en çok bilineni Latin alfabesidir.

*Arap alfabesinin Türkçenin yapısına uymaması Latin alfabesine geçişin önemli nedenlerindendir.

*1925 yılında ilk olarak Azeri Türkleri tarafında kullanılmıştır.

*Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra 1928 yılında ülkemizde kullanılmaya başlanmıştır.

*1 Kasım 1928 tarihinde Türk Harf devrimi yapılmış; Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmiştir.

*Bu alfabede toplam 29 harf bulunmaktadır.

*8'i sesli harf; geri kalanlar ise sessiz harflerdir.

*Latin alfabesinde bulunmayan, Türk dilinin yapısına uygun “ç, ş, ğ, ö, ü”, harfleri eklenmiştir.

*Latin alfabe sisteminden bulunan “q x, w” harfleri Türkçe dil yapısına uymadığı için kaldırılmıştır.

*Latin alfabesinde bulunan “l-i” harfinin yanında “ı” ve “i” şekilleri de kullanılmaya başlanmıştır.